

Светосавски храм на Врачару и питање „Светског универзитета“; као и о томе да „апсолутна власт разара, али да нико нема апсолутну власт!“

Преко наше дневне штампе, радија и телевизије, обавештени смо да су наши талентовани архитекте и урбанисти коначно решили и „технички“ питање уређења „Светосавског платоа“ који треба да буде нека врста симбола или „трг“ наше културе“. Била је то једна посебно пријатна вест међу многобројним другим вестима о техничким успесима развоја нашег друштва. Несумњиво да ова вест има свој посебан значај. Јер духовна основа наше културе, формирана је на „трговима“ око наших цркава и манастира, који се толико обилно умножавају и кроз организациони рад Св. Саве. Урбанистичко решење овог дела нашег главног града са Светосавским храмом јесте такође још један значајан захват према савршенијој будућности у низу других које смо учинили и које чинимо. Залога или сигурност његове конструктивности јесте „наслеђе наших предака“, јер је у његовом континуитету; законитост је то развоја да сваки значајнији корак према будућности, сваки већи напор који треба учинити ради савлађивања препрека у развоју, мора да буде у сагласности или континуитету са целокупним нашим културним наслеђем. То није

случај само са нама већ са целокупним савременим светским друштвом. Проблеми који стоје због тога пред светским друштвом и наши су проблеми, јер смо и ми део светског друштва; у њега смо ушли кроз рад првих хришћанских мисионара на нашем језичном подручју; тај рад се постепено унапређивао, али, као што нам је добро познато, један од најзначајнијих корака напред постигли смо кроз организациони рад Св. Саве.

Спомен на његов рад, који има свој универзални хришћански карактер, увек је значио један нов корак напред у нашем развоју. Данас, исто тако, можемо и да не спомињемо Христово име, али увек остаје као основа нашег замаха за савршенијим обликом живота онај квалитет који је унет на наше језично подручје кроз хришћански универзализам.

Ако можемо да говоримо о светској историји као „учитељу“, и нашој националној историји као делу те светске историје, онда сви они који су урадили толико много за одбрану појма слободе, моралног поретка света, јер несумњиво да „свет као учитељ“ на првом месту потврђује као највише своје вред-

ности ова два појма — слободу и морални поредак — заслужују спомен на себе јер су инспирација увек новим мислима и новим појмовима за нове захвате према савршенијем. Наш „Светосавски плато“, као трг културе, заиста ће то и бити са Светосавским храмом као центром на њему, један велики спомен за увек нове подухвате према савршенијем, што и чини живот вредан живљења.

Данас, када баш и ми дискутујемо, и о техничкој страни овог питања, око нашег „трга културе“ у исто време се поново покреће, и у светској јавности питање места или локализације једне такве „светске установе“ која би имала функцију универзитета, а који би по свом карактеру био заиста „светски“. Ово је апел или део израза савремених тежњи нација широм света ка својој јединици према највишим појмовима слободе и равноправности народа у оквиру искуства стеченог у светској историји да је овај свет у својој суштини морални поредак.

Уколико се ми осврнемо на нашу националну историју и у њој тражимо ослонац таквој једној моралној идеји развоја слободе и чувања моралног поретка несумњиво да то налазимо у једном универзалном духу рада свих оних који су међу нама учвршћивали и чували рад Цркве, међу којима се опет истиче рад Св. Саве. Јер заиста слободно можемо да кажемо да уколико чланови Цркве у многим деловима света још нису успели да реализују смисао и значај хришћанског универзализма, или на многим кроз историју нису успели увек да га учине стварним ослоном за чување најузвишенијих појмова савршенства, у нашем културном наслеђу таквих неуспеха нема. Али су могући, или се појављују онда, када занемарујемо, или се чак и боримо са тим духом универзализма који каткад на нашем језичном поднебљу називамо и „светосавље“.

Када, на пример, проф. Харолд Тејлор, председник Сарах Лоренс Колеџа, САД., у свом извештају са скупа у Бечу најистакнутијих интелектуалних радника из целог света, опомиње светску јавност о неопходности формирања такве једне установе која ће имати карактер Светског Универзитета, чији би задатак био да стварно испуњава циљеве које мора да негује и развија сваки универзитет, у било којем крају све-

та, по самој својој дефиницији или имену које носи — јер је универзитет, подкровље универзалног, а што значи да се кроз њега негује и чува облик универзалне истине, Истине која има свој интернационални, општи, светски карактер. Али садашњи универзитети, у Западном Свету, у Европи, „закључани су у умове и документа једне доста сегрегациониране елите научника“, а што опет значи да је највећи број савремених интелектуалаца широм света искључен од тих извора истине. Због тога проф. Тејлор верује да преше они који сматрају да универзитети треба да остану такви какви су, јер су нам заиста потребне огромне радикалне реформе. А то значи да треба дати подршку оним снагама које се залажу на њима за све оне кораке који ће убрзати стварање „бољег друштва — света без рата“; једном речју треба подржати интернационалистичке, антимилиитаристичке и антибирокупатске студентске покрете; јер данашњи универзитети су у највећем броју „национални“, са својим уским националним и „парохијским“ опсегом знања и интересовања; али, они треба да буду светски отворени са одговорношћу за светску заједницу народа, да су „светска заједница“ научника и студената. Такав Универзитет, отворен према целом свету, ствар је будућности, али нам је данас потребан његов модел. Већ су о таквом моделу дискутовали на једном састанку прошле године на Универзитету у Бечу.

Такав један Универзитет нам је неопходан, подвлачи проф. Тејлор, јер ће бити велика помоћ савременом човеку који се све више губи међу силама које га терају ка прихватању деструктивних ратова, осећајући се све мање способним да изграђује један пријатељски свет... за мирољубиво коришћење материјалних светских извора... Потребан нам је Универзитет као васпитна установа научника и педагога, администратора са светским широким погледима.

На овом необично интересантном скупу научника и интелектуалаца из целог света, уз дискусију о једном новом универзитету, чула су се драгоцене запажања и учинили драгоцени захтеви. На пример, пре свега, три најважнија проблема који се постављају, као одговорност пред светско друштво, јесу: прво, нужност формирања новог става

при употреби знања за мирољубиве циљеве и улога универзитета у овом задатку; друго, потреба за анализом и излажења у сусрет легитимним захтевима омладине у времену када је 55 од сто светског становништва испод тридесет година, а 75 од сто омладине живи у земљама у развоју; треће, тражење пута учења како да постојеће установе и универзитети сарађују широм света у циљу опште денационализације васпитних система дајући пун приоритет васпитању као и проблему како да се сачува ова наша Планета.

Налазимо за неопходно да се осврнемо на ове ванредне мисли мудрих професора и интелектуалних радника који запажају да је један од најважнијих проблема и задатака

„одржавање живог духа наде међу студентима у формирању вере у једну могућу будућност”, у свету мира, одноворности, социјалне и економске правде,...у животу у којем се може указивати на нешто што је заиста **Више или изнад њега**,...без чега би иначе само његово одржавање, неговања живота, било бесмислено и бесциљно...због чега човечанство мора гајити, одржавати, веру у то **ВИШЕ** да би се одржало...јер одржавање мира у свету јесте и научан проблем, што значи мора се планирати са оном научном прецизношћу са којом и успех лета на Месец...а што опет значи да је то посао, рад, једне нове врсте човека у свету, човека који је спреман да ради на светским проблемима као радник љубави... без награде или плате од установе, влада, академија...”

Ако се сада према овако једном добром Извештају, као што је проф. Харлод Тејлора, окренемо према свом искуству, према својим „радницима љубави”, који су толико били прожети реализмом љубави за човека уопште, којима спремамо „спомен прг”, а на којем дајемо централно место једном од највећих радника ове нове врсте човека, који је за нас и нашу веру Светитељ, онда видимо колико је ту било мудрости код оних и пре нас који су кренули са том идејом да се подигне један величанствен споменик једном заиста великом **раднику љубави**, чији је рад, у својој универзалности, антиципација свих ових проблема са којима се сучава данас светска јав-

ност, тражећи решења која се јасно сагледају у чувању мира, праведности, борбе против злоупотребе власти или силе.... Јер није у питању само храм као зграда, као место бетона и цигли, већ ми говоримо и пишемо о овом храму више као симболу оних наших најлепших идеја и мисли које смо гајили кроз нашу историју и онда се кроз њих уједињавали и са најлепшим мислима и идејама свих других народа у општем залагању стварања једног света без рата, у којем ће се знање употребљавати за дела мира и љубави, у којим је васпитање или усавршавање човека најважније или први проблем, у којем се највећа пажња обраћа омладини, њеном васпитању, или указивању кроз то васпитање да уколико свет није дело једне Више мисли, да уколико нешто Више не постоји, да је тај свет бесмислен и бесциљан, односно да није вредан живљења, јер само та вера, која је по природи својој универзална, јесте и Основ денационализацији света и пут отворен према светској заједници народа, са својим школама или универзитетима, сви отворени свима.

Закључујемо из тога колико је „дух светосавских идеја”, из 13. века, свима нама и данас савремен, јер их чујемо да се као идеје понављају, да се захтевају, у њиховој универзалности и крајем 20. века, а посебно су опште или универзалне данас када се толико прети ратом, када живимо у опасности од оних који верују да имају „апсолутну власт”, признајући то или не, јер верују да је правда или истина „на страни оних” који према њиховој вери „ту апсолутну власт имају”; тако се стварају услови за рат, и такође и за оне „мале ратове”, личне, између самих чланова унутар једног друштва, јер се и усред једне мале околине, у најужем кругу, може да поверује о поседавању апсолутне власти, која се обично може да издржава и у вери на право прописивања таблица „највиших вредности” према „личном” уверењу, без обзира колико се оне слажу са универзалном људском природом, или људским потребама, јер основна карактеристика пробуђење индивидуалности јесте сазнање **општег**. У том духу заиста треба подржавати интернационалистичке и антибюрократске покрете, јер када се поверује да се та власт, апсолутна власт отелотворава у некоме или

негде, она разара, ваља школски пример искуства у том погледу јесте етика наше борбе, наше „писање“ историје.

Због тога се опет и осврћемо у прошлост, из чисто рационалне потребе за искуством, у борби за реализам љубави, за истраживање најбољих услова за њено отелотворење. Случај са Влашћу која је спалила тело Св. Саве на Врачару то најбоље показује; за нас данас тај историјски догађај јесте више један симболичан догађај који баш то и потврђују, следујући је, борећи се за најбоље услове да се не поверује у њу да се поседује, јер у том моменту се показује и као разарајућа. „Да апсолутна власт разара, али да нико нема апсолутну власт“ јесте један мудар принцип, и подвлачимо колико је опет случај Св. Саве баш најбоља илустрација овог сазнања, јер онај које је поверовао да ту власт има није разорио појам слободе и појам моралног поретка света, већ себе. Једно искуство у окриљу чијег благослова данас планирамо и свој „Светосавски плато“, као „трг културе“, са Светосавским храмом.

Сетимо се само тога да је ово историјско место „Светосавски плато“ и историјски обликовано као „симбол“ одбране моралног поретка света, али морамо се при томе сетити да су и тада, како се на то желимо и данас, и о чему смо такође чули на скупу интелектуалних радника из целог света у Бечу, крајем прошле године, европски народи били сувише окренути себи, својим националним интересима, „парохијским“ бригама, без осећања одговорности за мир и ред у светском друштву, а што је и условило да претставници једне силе тог времена поверују да имају баш ту „апсолутну власт“, једна вера која их је коначно и разорила, али не и светски морални поредак који су напали, а за који се и данас брину и старају уједињене нације.

Сведоче о томе и документа, којих толико много има и у архивама града у којем је овај састанак „светских интелектуалаца“ и одржан, са позивом на мир и апел подршке антимилиитаристичким и антибирокуратским снагама, али и документа из најновије историје, како „апсолутна власт“ заиста разара.

Увек се поверује у „своју апсолутну власт“ уколико се живи у изолованости, без отворености пред

општим светским поретком и његовим потребама, потребама човека као целине; само треба водити рачуна да се ту ради, односно мора да ради и о посебној врсти „духа разумевања“, уколико се не разуме као Љубав, онда нека буде речи и о уметности — духу уметности — ангажованој у изражавању појма Добра или хуманизма. Наша уметност сведочи и о томе, такође, али и о томе, уз све своје естетске квалитете, да може да буде ангажована и да изражава напор, или да сведочи о њему, како сваки народ може да живи и за слободу других народа, да им потпомаже да дођу до Ње; није ли то суштина нашег националног искуства, да се тако може да живи, и да нам је учитељ у том погледу била, и то најбољи учитељ, наша Црква, која кроз „своју самосталност“ само добија још више могућности да служи на нашем подручју свом универзалном задатку Цркве, још више да нам буде учитељ тога.

Када се опет потсећамо на тај догађај, догађај из наше историје, везан за Врачар у Београду, догађај кроз који се и формира симболично значај „Светосавског платоа“, када се сећамо тога самог краја 16. века, када су херојски страдали Банатски епископ и Пећки патријарх, са својим народом, баш у тој борби за мир, са вером да се може постићи кроз напор борбе и залагања, као и са вером да нико нема апсолутну власт, јер онда када је људска разара, а што опет значи и са вером да постоји нешто Више изнад човека, и због чега је живот вредан живљења; тада је спаљено тело Св. Саве; у тој деценији је, на пример, Шекспир писао своје драме са вером у морални поредак света, а у центру Европе се завршавао један тежак и крвав „Тридесетогодишњи рат“ и спремао, који ће ускоро почети, други; али ми се сећамо овог догађаја због благослова његовог искуства, јер се данас, као што смо то већ и спомели, забринуто жалимо на опасности које нам прете због истих расположења, сепаратизма, затворености, без довољног обраћања пажње на васпитање, на разумевање национализма, а што ствара атмосферу рата, али могућност да неко поверује да има „апсолутну власт“, и тако опет отвори пут рату.

Када говоримо о храму Св. Саве на Врачару у ствари више говоримо о симболу једне наше далеко шире потребе, потребе васпитања у јед-

ном широком светском или универзалном духу, о једном васпитању у којем се да би се остало у животу мора да призна нешто Више изнад нас, јер, уколико не, видимо, опомињу нас мудри интелектуалци са светских скупова, да тада живот није вредан живљења, а лако такође, на основу искуства из своје сопствене националне историје, закључујемо да то ствара и услове веровању у могућност да се има „апсолутна власт“, а што је опет, да кажемо, и пут рату; али како у ствари

ту апсолутну власт нико нема, верујемо у будућност, само кроз ту будућност лакше пролазимо, и брже се усавршавамо, кроз одговарајуће васпитање, кроз план васпитања, у који укључујемо и тај дух нашег искуства, или идеје за које се залагао и Св. Сава и кроз њих усавршавао једно језично подручје на којем је и он сам био рођен и говорио његовим језиком, нешто што је био такође услов за бржи развој једног подручја. Пример заиста рада љубави.

ИСПРАВКЕ

Молимо читаоце да следеће, веће, штампарске грешке учињене у прошлом броју овог часописа исправе, и то:

на стр. 185, I стубац, 6 ред одоздо, стоји су а треба *смо*

на стр. 185, II стубац, 6 ред одозго, стоји су а треба *смо*

на стр. 188, у примедби штампаној петитом, 2 ред одозго, испред речи „мисаона... треба да стоји: „...већ „мисаона...“

на стр. 188, на истом месту, 4 ред одозго, испред речи „уметност...“ треба да стоји: „...али „уметност...“

на стр. 196, II стубац, 29. ред одозго, стоји *добила* а треба *добијао*

на стр. 196, II стубац, 31. ред одозго, стоји *не био* а треба *не би био*

на стр. 200, I стубац, 28. ред одозго, стоји *следује* а треба *следујемо*

на стр. 212, I стубац, 36. ред одозго, треба да стоји *светлости* у

на стр. 213, I стубац, 33. ред одозго, стоји *истраживања* а треба *истраживање*

на стр. 219, I стубац, 41. ред одозго, треба да стоји *до извесног*

на стр. 278, I стубац, 12. ред одозго, треба да стоји *...Знамо, колико једно...*

на стр. 278, I стубац, 15. ред одозго, треба да стоји *...тога што може...*

на стр. 284, II стубац, 10. ред одозго, стоји *лућујући* а треба *одлучујући*